

Maciej Bialecki

Stowarzyszenie Pamięci Powstania Warszawskiego 1944

Dr Kazimierz Łotkowski (1912–1989) – lekarz oddziału „Ponurego”, Powstaniec Warszawski i chirurg onkolog**Słowa kluczowe**

Kazimierz Łotkowski, Władysław Łotkowski, bitwa nad Bzurą, Skarżysko-Kamienna, obóz Hasag, Jan Piwnik, Powstanie Warszawskie, chirurgia onkologiczna, Centralny Szpital Górniczy, Piła

Streszczenie

Dr Kazimierz Łotkowski (1912–1989) we wrześniu 1939 roku brał udział jako lekarz w bitwie nad Bzurą. Pracując w Skarżysku-Kamiennej, a później ukrywając się w lesie, był lekarzem i członkiem dowództwa oddziału kpt. Jana Piwnika ps. „Ponury”. Podczas Powstania Warszawskiego był lekarzem na Mokotowie. Po wojnie poświęcił się chirurgii onkologicznej. Pracował w szpitalach w Krakowie, w Instytucie Onkologii w Gliwicach, w Centralnym Szpitalu Górniczym w Bytomiu i w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Pile.

To całkiem zwyczajna biografia polskiego lekarza w niezwykłych czasach. „Swoje powinności czynił bez zapału, ale uczciwie, w warunkach, jakie mu stworzono”¹. W 1939 roku przydzielony do szpitala wojskowego w Toruniu, znalazł się w ogniu walk największej bitwy Września – nad Bzurą. Wróciwszy w rodzinne strony w Świętokrzyskie, został lekarzem stacjonującego tam wtedy oddziału jednego z najdzielniejszych polskich partyzantów – kapitana „Ponurego”.

¹ Tymi słowami scharakteryzowała go w swoich wspomnieniach sanitariuszka oddziału „Ponurego”: A. Starosz, Z „Albińskim”, „Nurtem” i „Ponurym”. *Wspomnienia*, Skarżysko-Kamienna 1993, s. 48.

Znalazłszy się w Warszawie – był lekarzem Powstania. W odbudowywanej Polsce stał się współtwórcą jednego z czołowych szpitali...

Kazimierz Szczepan Łotkowski urodził się 14 grudnia 1912 roku w Kamiennej (obecnie Skarżysko-Kamienna), jako syn Władysława (1884–1939) i Weroniki z domu Kamińskiej (ur. 1886). Jego ojciec był kolejarzem PKP, członkiem PPS. Mieszkali w Kamiennej przy ul. 3 Maja 3.

Miał brata Władysława Macieja, który urodził się 24 lutego 1910 roku również w Kamiennej. Władysław Łotkowski we wrześniu 1931 roku ukończył Wydział Nawigacyjny Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni². Brał udział w jednym z rejsów szkolnego żaglowca „Dar Pomorza”, a potem zaczął pracę jako oficer Polskiej Marynarki Handlowej. Od lipca 1939 roku, po tym jak w marcu 1939 roku otrzymał dyplom kapitana żegluga małej³, był I oficerem masowca „Narocz”, należącego do Bałtyckiej Spółki Okrętowej S.A. We wrześniu 1939 roku uczestniczył w dramatycznej ucieczce swojego statku z portu w Göteborgu do Wielkiej Brytanii. Służył potem jako oficer na polskich („Kromak”, „Lwów”, „Lechistan” i „Bug”), brytyjskich i amerykańskich statkach handlowych na Atlantyku i Pacyfiku. Po wojnie studiował na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku, gdzie uzyskał dyplom magistra (M.A.) geografii ekonomicznej i doktorat w dziedzinie stosunków międzynarodowych ze specjalizacją studiów wschodnioeuropejskich. Był członkiem U.S. National Science Foundation, profesorem na Uniwersytecie Cincinnati, Uniwersytecie Północnej Dakoty i Uniwersytecie Antioch w Kalifornii. W tym czasie jego brat Kazimierz pisał o nim w swojej ankiecie dla „ludowego” Wojska Polskiego: „bez pracy – przy żonie”⁴. W 1973 roku Władysław założył i kierował Antioch Environmental Field Study Center w Qualicum Bay na pięknej wyspie Vancouver w Kanadzie, dokąd zdecydował się przenieść na czas emerytury. Zmarł w domu spokojnej starości w Qualicum Beach 27 grudnia 2004 roku⁵.

---

² 40 dyplomów mechaników i nawigatorów wydała w tym roku Państw. Szk. Morska w Gdyni, „Dzień Pomorski” 1931, nr 218, s. 8.

³ *Notatki*, „Praca na Morzu” 1939, nr 4, s. 151.

⁴ *Zeszyt Ewidencyjny*, Centralne Archiwum Wojskowe, TAP nr 1576/75/2181.

⁵ W. Taniewski-Elliott, *Spis personelu zatrudnionego na statkach Polskiej Marynarki Handlowej w latach 1939–1945*, Towarzystwo Przyjaciół Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku, Gdańsk 1981; M. Sokołowska, J. Stasiak, *Gdyniaczy. Słownik*

Kazimierz w latach 1922–1931 uczęszczał do prywatnego gimnazjum w Skarżysku-Kamiennej, a po jego ukończeniu wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego, który ukończył w 1936 roku. W latach 1937–1938 odbywał służbę wojskową, podczas której ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Sanitarnych w Warszawie w stopniu plutonowego podchorążego (z dniem 15 września 1938). W dniu 16 lutego 1939 roku odebrał w Krakowie dyplom lekarza. Od 1 marca do końca sierpnia 1939 roku pracował jako lekarz praktykant w Szpitalu św. Kazimierza w Radomiu.

Podczas wojny obronnej miał od dnia 1 września 1939 roku przydział do 8 Szpitala Okręgowego WP w Toruniu. Jako lekarz brał udział w bitwie nad Bzurą w rejonie Kutna. Według jednego ze źródeł został ranny⁶, choć we własnoręcznie sporządzanych życiorysach i ankietach nie przyznawał się do tego. Na pewno przed końcem bitwy trafił do niewoli.

Od 18 września 1939 do 16 lipca 1940 roku przebywał w obozie jenieckim Stalag XXI A Schildberg (Ostrzeszów). To był nietypowy obóz – mieścił się w kilkudziesięciu budynkach rozmieszczonych na terenie miasta. Znajdował się w nim wówczas, wśród ponad trzydziestu tysięcy Polaków, jeńców wojennych i cywili, późniejszy święty Kościoła rzymskokatolickiego ojciec Maksymilian Kolbe.

Po zwolnieniu z obozu w Ostrzeszowie Kazimierz Łotkowski ponownie pracował, od 1 sierpnia 1940 do 10 lutego 1941 roku, jako lekarz w Szpitalu św. Kazimierza w Radomiu, po czym przeniósł się do rodzinnego Skarżyska-Kamiennej.

Już w listopadzie 1939 roku niemiecki koncern Hugo Schneider A.G., zwany w skrócie Hasag, utworzył na bazie przedwojennej Państwowej Fabryki Amunicji Działowej i Karabinowej w Skarżysku-Kamiennej swoją filię produkującą amunicję dla III Rzeszy. Początkowo pracowali w niej głównie Polacy – mieszkańcy miasta i okolic. Na terenie fabryki

---

biograficzny absolwentów Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni 1931–1939, Uniwersytet Morski w Gdyni, Gdynia 2022; Władysław Macej (Matthew) Lotkowski, *Parksville Qualicum Beach News*, <https://www.pqbnews.com/obituaries/wladyslaw-macej-matthew-lotkowski-1122994> [dostęp: 28.07.2024]. Potwierdzenie identity osoby: zgodnie z *Zeszytem Ewidencyjnym* Kazimierz Łotkowski miał brata Władysława, urodzonego w 1910 r., oficera marynarki handlowej, po wojnie przebywającego w USA, *Zeszyt Ewidencyjny*, op. cit.

⁶ *Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, red. A. Puzio, Śląska Akademia Medyczna – Biblioteka Główna, Katowice 1993, t. 1, s. 173–174.

powstał karny obóz tylko dla tych, którzy uchylali się od pracy (Polaków w Generalnym Gubernatorstwie od października 1939 roku obejmował obowiązek pracy). Począwszy od kwietnia 1941 roku Polacy, w większości pod wpływem zachęty finansowej, wyjeżdżali do centrali Hasagu w Lipsku, a na ich miejsce zaczęto zatrudniać Żydów. Ci również początkowo zgłaszali się do pracy dobrowolnie, licząc na ochronę przed represjami, ale potrzeba siły roboczej narastała i w kwietniu 1942 roku utworzono dla Żydów przymusowy obóz, a właściwie trzy obozy: Werk 1, Werk 2 i Werk 3. Pierwszy mieścił się w budynku, pozostałe w typowych barakach. Nie był obozem zagłady, lecz obozem pracy, nawet po wdrożeniu przez Niemców „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”. W połowie 1943 roku przebywało w nim 6,4 tys. Żydów – ponad jedna trzecia Żydów zatrudnionych wówczas w Generalnym Gubernatorstwie. Był to pierwszy Betriebslager w III Rzeszy. Właścicielem obozu był Hasag, a więźniów pilnowała straż zakładowa Werkschutz. Warunki panujące w nim były jednak tak straszne, że... po przejściu administrowania obozem przez SS nastąpiła odczuwalna poprawa. „Wymieniono tu najstraszniejsze obozy jak Auschwitz, Majdanek, Treblinka, ale pominięto jeden, który powinien być włączony pomiędzy najokrutniejsze: Skarżysko-Kamienna, Werk C” – napisze po latach jeden ze świadków w procesie Eichmanna w Jerozolimie⁷.

Łotkowski rozpoczął pracę w Skarżysku-Kamiennej w przyfabrycznym szpitaliku ośrodka zdrowia 11 lutego 1941 roku. Dlaczego zrezygnował w pracy w szpitalu w mieście wojewódzkim (wówczas będącym stolicą dystryktu radomskiego w Generalnym Gubernatorstwie) na rzecz prowincjalnej lecznicy w miasteczku, z którego już przed wojną miał aspiracje się wyrwać? Prawdziwego szpitala Skarżysko-Kamienna w tamtym czasie nie miało, a ośrodek zdrowia należał do Hasagu. Łotkowski był pracownikiem koncernu, choć nie ma pewności, w jakim charakterze. Według archiwów Instytutu Pamięci Narodowej, Łotkowski był osadzony w obozie⁸. Nie miał raczej statusu więźnia

---

⁷ K. Gibaszewski, *Hasag. Historia obozu pracy przymusowej w Skarżysku-Kamiennej*, „Gisa 2” Krzysztof Gibaszewski, Skarżysko-Kamienna 2015.

⁸ Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach, sygn. IPN Ki 53/4425, cz. 3; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Zbiór Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, Akta badawczo-dochodzeniowe (Bd) sygn. IPN GK 164/316, t. 1, k. 334, 337, 340; Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach, sygn. IPN Ki 128/229; wg: <https://straty.pl/szukaj-osoby.php> [dostęp: 27.07.2024].

– nie wspomina bowiem o tym w żadnym z powojennych życiorysów ani ankiet. Prawdopodobnie Hasag złożył mu w Radomiu propozycję pracy nie do odrzucenia, dokładając motywację finansową, którą często stosował wobec Polaków.

W ośrodku zdrowia Hasagu Łotkowski cieszył się swobodą do tego stopnia, że mógł zaangażować się w konspirację: został lekarzem pod-obwodu „Morwa” (Kamienna) obwodu iłżeckiego Armii Krajowej, liczącego w drugiej połowie 1942 roku 1 521 żołnierzy⁹, oraz mógł wyjeżdżać do lasów świętokrzyskich, do szpitala polowego oddziału mjr. Jana Piwnika ps. „Ponury”, doraźnie opiekując się jego pacjentami. Jako członek Armii Krajowej używał pseudonimu „Zan”. Był początkowo jedynym lekarzem szpitala prowadzonego przez cztery sanitariuszki: Józefę Wasilewską ps. „Poranek”, Krystynę Olbrycht ps. „Przekora” oraz Annę ps. „Elżbieta” i Marię ps. „Marta” Staroszówny¹⁰. Możemy przypuszczać, że Łotkowski dostarczał im również leki z przyfabrycznej apteki.

W dniu 6 lipca 1943 roku został aresztowany przez Gestapo, lecz nie z powodu AK, ale za udzielanie pomocy Żydom. Związał się bowiem z Żydówką, którą ukrył, zatrudniając ją jako pielęgniarkę w ośrodku. Razem z nim zatrzymano dr. Michalskiego (imię nieznane), który potem zginął w nieznanych okolicznościach¹¹. To był koniec kariery Łotkowskiego w Hasagu. Podczas zatrzymań zdemolowano mu gabinet, ale on sam zdołał zbiec Niemcom z transportu. „Zgarnęli ich, nie pozwalając się nawet przebrać z białych lekarskich fartuchów. »Zana« pierwszego pakują do auta osobowego i pozostawiają go z gestapowskim kierowcą. Idą po następnych i wtedy »Zan« decyduje się na ucieczkę. Silnym uderzeniem w głowę kierowcy otumania go i wyskakuje z wozu pędząc w kierunku pobliskiej rzeki Kamiennej, gęsto obrosłej krzakami wikliny, której korytem biegnie w stronę dużego kościoła. W ten sposób szybko znika oprawcom z oczy i gubi za sobą ślad”¹². Dołączył na dobre do leśnych¹³.

⁹ J. Rell, *Konspiracja zbrojna w Skarżysku-Kamiennej 1939–1945*, cz. 1, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1991, t. 36, nr 3–4, s. 50–61.

¹⁰ Z. Jezierski, *Służba Zdrowia Okręgu Radomsko-Kieleckiego Armii Krajowej*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2014, t. 77, s. 36–62; por. A. Starosz, op. cit.

¹¹ K. Gibaszewski, op. cit.

¹² A. Starosz, op. cit., s. 47.

¹³ L. Popiel, *Zgrupowania Partyzanckie AK „Ponury”*, cz. 1, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1988, t. 33, nr 3, s. 224–249; W. Königsberg, *Pulkownik „Ponury”*. *Biografia cichociemnego Jana Piwnika*, Znak Horyzont, Kraków 2024.

W lesie, w Dowództwie Zgrupowań Partyzanckich Armii Krajowej „Ponury” został lekarzem i członkiem komendy I Zgrupowania, dowodzonego przez por. Eugeniusza Kaszyńskiego ps. „Nurt”¹⁴; według innego źródła był lekarzem szczebel wyżej, czyli członkiem Dowództwa Zgrupowań Partyzanckich AK „Ponury”¹⁵.

Zachował się opis operacji chirurgicznej partyzanta, przeprowadzonej przez Łotkowskiego w dniu 10 sierpnia 1943 roku w domu Rozalii Szafraniec, wiejskiej nauczycielki we wsi Siekierna:

Wieczorem przywieziono rannego w brzuch chłopca, więc cały dzień miałam na przygotowanie operacji. Musiałam wtajemniczyć w to przedsięwzięcie matkę i braci, bo nie było światła elektrycznego, więc trzeba było zebrać dużo lamp i świeczek oraz przygotować gorącą wodę. Przed wieczorem przyszedł chirurg, dr „Zan” – Kazimierz Łotkowski z łącznikiem i walizką narzędzi. Wieczorem przywieziono chorego wozem, z obstawą partyzantów. W izbie przy zasłoniętych szczelnie dywanami oknach, na kuchennym drewnianym stole odbyła się operacja uśpionego chloroformem chorego. Trzymając bliżej lampę, asystowałam przy operacji i ciągle tylko patrzyłam, aby nie zaszyli czegoś do brzucha. Asystent chirurga skręcał się podczas operacji, opierał się o stół, krzywił. Okazało się, że dostał boleści i ledwo wytrzymał do końca zabiegu. Ale kulę wyjęto, chorego zabandażowano i przewieziono na łóżko, spał. Operacja odbyła się około północy w obstawionym przez partyzantów domu. Po operacji wszyscy zaczęli się zbierać do odejścia, z nimi chirurg. Wtedy ja zaczęłam prosić chirurga, aby został do rana, dopóki operowany się nie obudzi, obiecując doktorowi, że raz prześpi się w łóżku, a nie w lesie. Ale dopiero po zapewnieniu, że w razie przyjazdu Niemców mam schowek dla niego i chorego, zdecydował się do rana zostać. Rano został odprowadzony do obozu¹⁶.

W dniu 28 października 1943 roku Niemcy przeprowadzili kolejną obławę na zgrupowania „Ponurego” z użyciem znacznych sił, w tym nawet lotnictwa. Dzięki informacjom pozyskanym od ulokowanego w AK agenta, tym razem obława była skuteczna. Zginęło 36 żołnierzy AK, wielu zostało rannych, oddziały rozproszono. „Zan” zakończył

---

¹⁴ C. Chlebowski, *Pozdrowcie Góry Świętokrzyskie*, SW Czytelnik, Warszawa 2021, s. 192.

¹⁵ W. Borzobohaty, „Jodla”. *Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ-AK 1939–1945*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988, s. 68; L. Popiel, *Zgrupowania Partyzanckie AK „Ponury”*, cz. 2, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1988, t. 33, nr 4, s. 183–206.

¹⁶ R. Szafraniec, *Siekierno w czasie wojny – wspomnienia*, „Zeszyty Historyczne – Kombatanci Ziemi Świętokrzyskiej” 2018, z. 4, s. 100–121.

wtedy służbę w zgrupowaniu¹⁷, podobnie jak jego dowódca. Na początku 1944 roku obaj znaleźli się w Warszawie, może nawet razem. „Ponury” został przeniesiony przez Komendę Główną AK do Okręgu Nowogródek, a „Zan” pozostał w Warszawie.

Podczas Powstania Warszawskiego Łotkowski był lekarzem na Mokotowie, w szpitalu ss. Elżbietanek przy ul. Goszczyńskiego 1 i w punkcie sanitarnym przy ul. Misyjnej (obecnie ul. Dożynkowa), który po zbombardowaniu szpitala Elżbietanek w dniu 29 sierpnia stał się główną placówką powstańczej służby zdrowia w tym rejonie¹⁸. We wrześniu razem z innymi żołnierzami AK przeszedł kanałami do Śródmieścia. Po Powstaniu ukrywał się w Krakowie pod nazwiskiem Kamiński.

W ankiecie dla „ludowego” Wojska Polskiego Łotkowski podał jednak tylko, że w latach 1943–1945 „ukrywał się i równocześnie od I 44 – 45 r. pracował pod przybranym nazwiskiem w Szpitalu Św. Łazarza w Krakowie”¹⁹.

Od początku 1945 roku Łotkowski faktycznie przebywał w Krakowie, pracując kolejno w Klinice Ginekologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego i w szpitalu PCK „u Jezuitów”. Mieszkał wtedy przy ul. Basztovej²⁰. Z nieznanых powodów na krótko znalazł się na Ziemiach Odzyskanych, gdzie pracował w Szpitalu Spółki Brackiej w Wałbrzychu przy ul. Stefana Batorego 4 (obecnie Specjalistyczny Szpital im. dra Alfreda Sokołowskiego). W latach 1946–1950 pracował jako starszy asystent i adiunkt (po uzyskaniu doktoratu) w Oddziale Chirurgicznym Szpitala im. Gabriela Narutowicza (późniejszej III Klinice Chirurgicznej Akademii Medycznej). Mieszkał wtedy przy ul. Basztovej 24. Specjalizację I stopnia z chirurgii uzyskał jednak na Śląsku, przyznaną mu przez Śląsko-Dąbrowską Okręgową Izbę Lekarską w dniu 8 sierpnia 1945 roku.

---

¹⁷ Z. Jezierski, op. cit.

¹⁸ E. Ajewski, *Mokotów walczy 1944. Zbiór dokumentów dotyczących Powstania Warszawskiego*, Środowisko Żołnierzy AK „Baszta”, Warszawa 1990, s. 414; M. Wiśniewska, M. Sikorska, *Szpital powstaniec Warszawy*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Oficyna Wydawnicza Polczek, Warszawa 1991, s. 194; S. Bayer, *Służba zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939–1945*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1985, s. 145; <https://lekarzypowstania.pl/osoba/kazimierz-lotkowski/> [dostęp: 27.07.2024].

¹⁹ *Zeszyt Ewidencyjny*, op. cit.

²⁰ A. Starosz, op. cit., s. 174.

W dniu 9 listopada 1948 roku uzyskał stopień doktora na podstawie dysertacji *Wrzód trawienny żołądka a typy konstytucjonalne i rasowe*. W dniu 18 sierpnia 1953 roku uzyskał specjalizację II stopnia w zakresie chorób chirurgicznych, a w dniu 25 sierpnia 1954 roku specjalizację II stopnia w zakresie chirurgii onkologicznej. W wojsku jednak miał specjalność nr 230, tj. lekarza chorób kobiecych.

Od 15 lutego 1951 do 28 lutego 1962 roku pracował w Oddziale Chirurgicznym Instytutu Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie (obecnie Narodowy Instytut Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie) na Wybrzeżu Armii Czerwonej 15 (obecnie Wybrzeże Armii Krajowej) w Gliwicach, od 1952 roku jako kierownik Oddziału. Stał się wtedy cenionym w skali kraju operatorem, zwłaszcza w dziedzinie chirurgii płuc, przełyku, żołądka i jelita grubego. Uznaje się go za jednego z twórców chirurgii onkologicznej w Polsce²¹. W Gliwicach zamieszkał w mieszkaniu zakładowym na terenie Instytutu. Pracował też w Wojewódzkiej Przychodni Onkologicznej.

W 1962 roku odszedł z Instytutu i pracował krótko, od 2 marca do 14 maja, jako konsultant w Oddziale Chirurgicznym Szpitala Miejskiego nr 7 w Katowicach-Szopienicach, po czym zaczął pracę w nowo budowanym, a właściwie rozbudowywanym przy ul. F.D. Roosevelta 10 (obecnie al. Legionów) Centralnym Szpitalu Górniczym w Bytomiu (obecnie Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 4). Nowy szpital był oczkiem w głowie ówczesnych władz. Stał się czołową placówką w skali kraju, przy czym otwarty był dla wszystkich mieszkańców regionu. Poszczególne oddziały otwierano w nim pomiędzy 1960 a 1965 rokiem. Łotkowski, prawdopodobnie jeszcze pracując „na pół gwizdka” w Katowicach, był organizatorem i twórcą Oddziału Chirurgicznego bytomskiego szpitala, którego z dniem 25 maja 1962 roku został na niemal osiemnaście lat ordynatorem. Pracował też w przyszpitalnej Poradni Chirurgicznej. W dniu 1 stycznia 1980 roku przeszedł na emeryturę, wcześniej przez miesiąc zdążył jeszcze być pracownikiem powstałego w wyniku przekształceń Górniczego Zespołu Opieki Zdrowotnej.

Po przejściu na emeryturę wyjechał z żoną do jej rodziców do Piły. Zamieszkali przy ul. Mieszka I 9. W Pile Łotkowski nie wytrzymał długo bezczynnie i już 3 listopada 1980 roku podjął pracę jako starszy asystent Oddziału Chirurgii Ogólnej w Wojewódzkim Szpitalu

---

²¹ K. Nowicki, *Dr med. Kazimierz Łotkowski*, „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1990, nr 7, s. 546.

Zespolonym im. Stanisława Staszica. Pracował w niepełnym wymiarze czasu (20–21 godzin tygodniowo). Zrezygnował z pracy ostatecznie 8 kwietnia 1984 roku z powodu przedłużającej się choroby²² – od 1945 roku uskarżał się na osłabienie mięśnia sercowego.

Całe życie był bezpartyjny. W opinii wydanej po dziesięcioletnich ćwiczeniach rezerwistów, które w 1949 roku odbył w 42 Brygadzie Młodzieżowej „Służby Pracy” w Wygodzie (powiat buski), napisano o nim: „Politycznie dobrze uświadomiony, lecz nie interesuje się specjalnie życiem politycznym. Do obecnej rzeczywistości ustosunkowany dobrze. W pracy społecznej nie udziela się”²³. Tak uważali wojskowi. Łotkowski był jednak w latach pięćdziesiątych wiceprzewodniczącym Towarzystwa Chirurgów Województwa Stalino-grodzkiego (czyli katowickiego).

W dniu 6 grudnia 1955 roku ożenił się z Marią Ermow (ur. 30 kwietnia 1931 roku, zm. 3 stycznia 2021 roku²⁴). 8 grudnia 1956 roku urodziła im się córka Maria Joanna. Żona Maria była śpiewaczką. Występowała głównie tam, gdzie mieszkali: w 1951 roku w Teatrze Muzycznym w Łodzi, w latach 1954–1959 w Operetce Śląskiej w Gliwicach, a w latach 1960–1970 w Operze Śląskiej w Bytomiu²⁵. Na scenie w Bytomiu wykonywała m.in. partię Hanny w *Strasznym dworze* Stanisława Moniuszki, partnerując Andrzejowi Hiolskiemu jako Miecznikowi. Urodziła się na Wileńszczyźnie, a w 1945 roku została wysiedlona wraz z rodzicami do Piły. Jej brat Witold Ermow (1923–2021), śpiewak i aktor znany z wielu seriali z początku lat 2000., był żołnierzem 1 Wileńskiej Brygady AK ps. „Doniec”, więzionym od grudnia 1944 roku w łagrach NKWD, skąd uciekł i w grudniu 1946 roku dołączył do rodziny w Pile²⁶.

Kazimierz Łotkowski został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1974), Krzyżem Armii Krajowej, medalem „Za udział w wojnie obronnej

---

²² Archiwum Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Pile, przechowywane przez Starostwo Powiatowe w Pile.

²³ Charakterystyka Służbowa, Centralne Archiwum Wojskowe, TAP nr 1576/75/2181.

²⁴ Cmentarz Komunalny w Pile, grób nr 10/A-6-1; <http://www.cmentarz.pila.pl/szukaj.html> [dostęp: 27.07.2024].

²⁵ Daty wg dat premier; *Encyklopedia Teatru Polskiego*, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/36024/maria-ermow> [dostęp: 27.07.2024] oraz <https://encyklopediateatru.pl/osoby/59569/maria-lotkowska> [dostęp: 27.07.2024].

²⁶ Kwestionariusz Witolda Ermowa, Archiwum Zarządu Głównego Związku Sybiraków, sygn. PL_1071_01_06_0202_01; Ankieta, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, https://kpbk.umk.pl/Content/233750/PDF/41_ermow_witold_001.pdf [dostęp: 27.07.2024].

1939”, odznakami „Za wzorową pracę w służbie zdrowia” (1953) i „Zasłużony w rozwoju województwa śląskiego” (1973). Z dniem 29 grudnia 1954 roku został awansowany na stopień podporucznika, a z dniem 12 października 1963 roku na stopień porucznika. W 1975 roku otrzymał stopień dyrektora górniczego III stopnia. Na wniosek Wojewódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Lekarskiego w Pile został członkiem honorowym PTL²⁷. Jest autorem 18 publikacji naukowych na temat chirurgicznego leczenia nowotworów oraz rozdziału poświęconego nowotworom przełyku w podręczniku *Zarys onkologii* (1955).

Zmarł 1 sierpnia 1989 roku²⁸, spoczywa w grobie rodzinnym na Cmentarzu Komunalnym w Pile.

Autor dziękuje za pomoc w dotarciu do źródeł panu Tadeuszowi Sikorze z Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku-Kamiennej, pani Bożenie Borys z Archiwum Starostwa Powiatowego w Pile, panu Oskarowi Myszorowi z Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni oraz pani Dorocie Buchwald z Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego.

Maciej Białecki

W oddziale „Ponurego”, 1943. Od lewej ppor. Leszek Popiel ps. „Antoniewicz”, por. Euzebiusz Domoradzki ps. „Grot”, por. Hipolit Krogulec ps. „Albiński”, Julian Materek ps. „Szach”, Kazimierz Łotkowski ps. „Zan”. Fot. Tadeusz Rylski ps. „Ostoja”/ Stowarzyszenie Pamięci „Ponury – Nurt”

---

²⁷ K. Nowicki, op. cit.

²⁸ Nekrolog, „Służba Zdrowia” 1989, nr 35, s. 7; Nekrolog, „Służba Zdrowia” 1989, nr 33, s. 7.

Kazimierz Łotkowski, ok. 1957,
Centralne Archiwum Wojskowe

Kazimierz Łotkowski, ok. 1963,
Centralne Archiwum Wojskowe

Maria Łotkowska w operze
Magnus, Bytom 1970.
Fot. J. Bujak, archiwum Opery
Śląskiej

Źródła archiwalne

Archiwum Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Pile, przechowywane przez Starostwo Powiatowe w Pile.

Archiwum Zarządu Głównego Związku Sybiraków, sygn.PL_1071_01_06_0202_01. Centralne Archiwum Wojskowe, TAP nr 1576/75/2181.

Źródła drukowane

40 dyplomów mechaników i nawigatorów wydała w tym roku Państw. Szk. Morska w Gdyni, „Dzień Pomorski” 1931, nr 218, s. 8.

Ajewski Eugeniusz, *Mokotów walczy 1944. Zbiór dokumentów dotyczących Powstania Warszawskiego*, Środowisko Żołnierzy AK „Baszta”, Warszawa 1990.

Jezierski Zdzisław, *Służba Zdrowia Okręgu Radomsko-Kieleckiego Armii Krajowej*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2014, t. 77, s. 36–62.

Nekrolog, „Służba Zdrowia” 1989, nr 33, s. 7.

Nekrolog, „Służba Zdrowia” 1989, nr 35, s. 7.

Notatki, „Praca na Morzu” 1939, nr 4, s. 151.

Popiel Leszek, *Zgrupowania Partyzanckie AK „Ponury”*, cz. 1, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1988, t. 33, nr 3, s. 224–249; cz. 2, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1988, t. 33, nr 4, s. 183–206.

Starosz Anna, *Z „Albińskim”, „Nurtem” i „Ponurym”. Wspomnienia*, Skarżysko-Kamienna 1993.

Szafraniec Rozalia, *Siekierno w czasie wojny – wspomnienia*, „Zeszyty Historyczne – Kombatanci Ziemi Świętokrzyskiej” 2018, z. 4, s. 100–121.

Taniewski-Elliott Wadim, *Spis personelu zatrudnionego na statkach Polskiej Marynarki Handlowej w latach 1939–1945*, Towarzystwo Przyjaciół Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku, Gdańsk 1981.

Opracowania

Bayer Stanisław, *Służba zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939–1945*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1985.

Borzobohaty Wojciech, „Jodla”. *Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ-AK 1939–1945*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988.

Chlebowski Cezary, *Pozdrowcie Góry Świętokrzyskie*, SW Czytelnik, Warszawa 2021.

Gibaszewski Krzysztof, *Hasag. Historia obozu pracy przymusowej w Skarżysku-Kamiennej*, „Gisa 2” Krzysztof Gibaszewski, Skarżysko-Kamienna 2015.

Königsberg Wojciech, *Pułkownik „Ponury”*. *Biografia cichociemnego Jana Piwnika*, Znak Horyzont, Kraków 2024.

Nowicki Karol, *Dr med. Kazimierz Łotkowski*, „Polski Przegląd Chirurgiczny” 1990, nr 7, s. 546.

Rełl Józef, *Konspiracja zbrojna w Skarżysku-Kamiennej 1939–1945*, cz. 1, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1991, t. 36, nr 3–4, s. 50–61.

Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska, red. A. Puzio, Śląska Akademia Medyczna – Biblioteka Główna, t. 1, Katowice 1993.

Sokołowska Małgorzata, Stasiak Joanna, *Gdyniaczy. Słownik biograficzny absolwentów Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni 1931–1939*, Uniwersytet Morski w Gdyni, Gdynia 2022.

Wiśniewska Maria, Sikorska Małgorzata, *Szpital powstańczej Warszawy*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Oficyna Wydawnicza Polczek, Warszawa 1991.

Źródła internetowe

Ankieta, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, https://kpbc.umk.pl/Content/233750/PDF/41_ermow_witold_001.pdf [dostęp: 27.07.2024].

Cmentarz Komunalny w Piłi, <http://www.cmentarz.pila.pl/szukaj.html> [dostęp: 27.07.2024].

Encyklopedia Medyków Powstania Warszawskiego, <https://lekarzepowstania.pl/osoba/kazimierz-lotkowski/> [dostęp: 27.07.2024].

Encyklopedia Teatru Polskiego, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/59569/maria-lotkowska> [dostęp: 27.07.2024].

Encyklopedia Teatru Polskiego, <https://encyklopediateatru.pl/osoby/36024/maria-ermow> [dostęp: 27.07.2024].

Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945, <https://straty.pl/szukaj-osoby.php> [dostęp: 27.07.2024].

Władysław Macej (Matthew) Lotkowski, Parkville Qualicum Beach News, <https://www.pqbnews.com/obituaries/wladyslaw-macej-matthew-lotkowski-1122994> [dostęp: 28.07.2024].

BIOGRAMS OF WARSAW INSURGENTS

Kazimierz Łotkowski (1912–1989) – Doctor of the “Grim’s” Unit, Warsaw Insurgent and Surgical Oncologist

Keywords

Kazimierz Łotkowski, Władysław Łotkowski, Battle of the Bzura, Skarżysko-Kamienna, Hasag camp, Jan Piwnik, Warsaw Uprising, surgical oncology, Central Mining Hospital, Piła

Summary

Kazimierz Łotkowski (1912–1989) took part as a doctor in the Battle of the Bzura in September 1939. Working in Skarżysko-Kamienna and later hiding in the woods, he was a doctor and a member of the command of the unit of Capt. Jan Piwnik, alias “the Grim”. During the Warsaw Uprising, he was a doctor in Mokotów district. After the war, he devoted himself to surgical oncology. He worked at hospitals in Krakow, the Institute of Oncology in Gliwice, the Central Mining Hospital in Bytom and the Provincial Polyclinical Hospital in Piła.

BIOGRAMME DER WARSCHAUER AUFSTÄNDISCHEN

Dr. Kazimierz Łotkowski (1912–1989) – Arzt der Abteilung von „Ponury“, Warschauer Aufständischer und onkologischer Chirurg

Schlüsselwörter

Kazimierz Łotkowski, Władysław Łotkowski, Schlacht an dem Fluss Bzura, Skarżysko-Kamienna, Lager Hasag, Jan Piwnik, Warschauer Aufstand, onkologische Chirurgie, Zentrales Bergbaukrankenhaus, Piła

Zusammenfassung

Dr. Kazimierz Łotkowski (1912–1989) nahm als Arzt an der Schlacht an dem Fluss Bzura im September 1939 teil. Als Arzt, der in Skarżysko-Kamienna arbeitete und sich später im Wald versteckte, war er Mitglied des Kommandos der Abteilung von Hauptmann Jan Piwnik mit dem Decknamen „Ponury“. Während des Warschauer Aufstands war er Arzt in Mokotów. Nach dem Krieg widmete er sich der onkologischen Chirurgie. Er arbeitete in Krankenhäusern in Krakau, am Institut für Onkologie in Gliwice, am Zentralen Bergbaukrankenhaus in Bytom und im Woiwodschaft-Krankenhaus in Piła.

БИОГРАММЫ ВАРШАВСКИХ ПОВСТАНЦЕВ

Д-р Казимеж Лотковский (1912–1989) – врач отряда «Понурого», варшавский повстанец и хирург-онколог

Ключевые слова

Казимеж Лотковский, Владыслав Лотковский, битва на Бзуре, Скаржиско-Каменна, лагерь Гасаг, Ян Пивник, Варшавское восстание, онкохирургия, Центральная шахтерская больница, Пи́ла

Резюме

Д-р Казимеж Лотковский (1912–1989) участвовал в битве, произошедшей на реке Бзура в сентябре 1939 года, в качестве военного врача. Работая в г. Скаржиско-Каменна, а затем скрываясь в лесу, он служил врачом и входил в командование отряда капитана Яна Пивника (подпольная кличка «Понуры»). Во время Варшавского восстания он служил врачом в районе Мокотув. После войны он посвятил себя онкологической хирургии. Лотковский работал в больницах Кракова, в Институте онкологии в г. Гливице, в Центральной шахтерской больнице в г. Бытом и в Воеводской больнице в г. Пи́ла.